

Конституційне право

УДК 342.4

Шпак Костянтин Володимирович

студент

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Shpak Konstantin

Student of the

Institute of Prosecution and Criminal Justice of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Черний Володимир Сергійович

студент

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Chernyi Volodymyr

Student of the

Institute of Prosecution and Criminal Justice of the

Yaroslav Mudryi National Law University

**НАУКОВІ ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ
ВІТЧИЗНЯНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ
SCIENTIFIC VIEWS ON THE PROBLEM OF HISTORY OF THE
NATIONAL CONSTITUTIONALISM**

Анотація. В статті розглянуто питання історії виникнення, та впливу вітчизняного конституціоналізму на сьогоднішній день. Проаналізована історія

формування, становлення та розвитку сучасного органічного конституціоналізму в Україні

Ключові слова: *конституціоналізм, історія, Конституція, розвиток, право.*

Summary. *The article deals with the history of origin and the influence of national constitutionalism on the present. The history of the formation, formation and development of modern organic constitutionalism in Ukraine is analyzed.*

Key words: *constitutionalism, history, constitution, development, law.*

Сьогодні реформування і внесення змін до чинного тексту Конституції досить широко дискутується в суспільстві. Не дивлячись на те, що Конституція за своїм характером найбільш сталий нормативно правовий акт, об'єктивно можна сказати, що деякі норми потребують змін, інші в той же час, навпаки, потрібно внести до тексту основного закону. Але, враховуючи надзвичайно важливу роль конституції в суспільстві, треба максимально детально дослідити запропоновані зміни, зважити всі ризики і тільки тоді приймати правки чи вносити зміни до чинного тексту Конституції. В контексті цього питання, як ніколи важливо дослідити проблеми з якими вже стикався український конституціоналізм. Необхідно проаналізувати історію формування, становлення та розвитку сучасного органічного конституціоналізму в Україні. В даному питанні важливо дослідити як проблеми зумовлені особливостями українського суспільства, так і оцінити ризики пов'язані з особливостями побудови механізму державної влади в Україні. Протягом дослідження надзвичайно важливо зосередити увагу саме на історії українського конституціоналізму і проблемах які пов'язані з цим питанням, це допоможе уникнути дублювання помилок і запобігти настанню тих негативних наслідків

які з цим пов'язані. Таким чином предмет дослідження є досить актуальним в рамках реформування правової системи України, особливо в умовах активної розробки нових проектів Конституції України і внесення правок до чинного варіанту основного закону.

Існує багато поглядів різних науковців з якого етапу розвитку української держави доречно говорити про конституціоналізм. Це одна із фундаментальних проблем, що заважає повноцінно дослідити подальший розвиток, становлення і перспективи українського органічного конституціоналізму. Особисто нам найбільш близька думка відомого українського вченого в галузі Конституційного права В.В. Речицького, він визначає відправним етапом, який заклав фундамент розвитку органічного конституціоналізму в Україні укладання документу - "Договори і Постановлення Прав і вольностей Війська Запорозького" більш відомого як "Конституція Пилипа Орлика". Дослідивши текст документу можна зробити висновок, що даний документ не можна назвати конституцією в традиційному розумінні. Однак не варто применшувати її значення в контексті української конституційної думки. Варто зазначити, що у відносно короткому тексті документу запроваджувались основи воєнної демократії, впроваджувалась виборність посади гетьмана та влада повинна була здійснюватися виборною Генеральною старшиною, при цьому, вибори гетьмана не були щорічними. Також існував незалежний Генеральний суд, який повинен був вирішувати конфлікти між Гетьманом і Старшиною, щоб уникнути повторення негативного досвіду внутрішніх чвар. Загалом, Конституція Пилипа Орлика не змогла реально вплинути на життя в українській державі, адже проіснувала лише день і фактично не встигла вступити в силу, але натомість вона має велике значення з точки зору юридичної техніки і безперечно є важливим етапом в для розвитку українського органічного конституціоналізму.

Визначивши відправний момент розвитку конституціоналізму в Україні можна зіткнутися зі ще однією проблемою в його дослідженні - це неоднорідність розвитку і не стабільність процесів конституційного будівництва в українській державі. Це зумовлено рядом внутрішніх і зовнішніх факторів головними з яких є відсутність української еліти здатної до конституційної діяльності і негативний вплив іноземних держав спрямований на замороження цих процесів [1].

Враховуючи вище зазначені фактори цілком закономірним є те, що наступний дійсно суттєвий здвиг в розвитку українського органічного конституціоналізму відбувся фактично через сто років. Діяльність М. Костомарова та М. Драгоманова спрямована на перейняття та адаптацію до українських реалій західної конституційної думки попри намагання науковців з об'єктивних причин мала виключно теоретичний характер. В своїх роботах (зокрема і в журналі "Основа") вони намагалися сформулювати і обґрунтувати українську конституційну ідею в той же час протиставляючи її тоталітарно-імперіалістичному устрою російської держави. Саме плідна робота цих науковців заклала фундамент та спровокувала подальший розвиток конституційної ідеї України у вигляді наближеному до сучасних конституційних моделей. М. Драгоманов вбачав ідею майбутньої української держави в лібералізмі та свободі політичної думки, за прикладом США та Швейцарії.

Найближчою до втілення на практиці в Україні була ідея конституційного устрою яку розробляв М. Грушевський. Він ставив інтереси народу і громадянського суспільства вище від інтересів держави, саме це і є основою розвитку органічного конституціоналізму. Будучи лідером УНР М. Грушевський втілював свої ідеї щодо побудови держави як в Універсали видані Центральною Радою так і в Конституцію УНР 1918 року. Встановивши

систему пропорційного представництва, Конституція УНР 1918 року не передбачала посади глави держави і прем'єр-міністра. У сфері територіального устрою Конституція почасти наслідувала австрійський досвід. Народ визнавався у ній джерелом і носієм державної влади, що виглядало не зовсім логічним. Не запозичивши федеративного устрою за американським зразком, як і французької моделі централізації, Конституція УНР обрала шлях децентралізації з опорою на місцеве самоврядування. Втім, її засади були невдовзі відкинуті владою гетьмана П. Скоропадського [2].

Наступною перепорою на шляху української правової думки до модернізації і розробки автентичної конституційної моделі стало утворення СРСР і включення України до нього на правах союзної республіки. Цей період в історії українського конституційного права пройшов під гаслом розвинення соціалізму, що було відображено в конституціях УРСР. Фактично процедура створення нової Конституції УРСР (1919, 1929, 1937, 1978) кожного разу виглядала просто як адаптація уже прийнятої Конституції СРСР, ігноруючи при цьому національну ідентичність і потреби українського народу. Конституція УРСР гарантувала основні права і свободи громадянам, а Україна мала право виходу з СРСР, але всі ці тези були не більше як фікцією [3]. При цьому цей період характерний суттєвим впливом держави як на освіту так і на правову науку, що безперечно сильно стримувало впровадження ліберальних ідей в суспільстві і становлення українського органічного конституціоналізму.

В умовах незалежності України важливим напрямком розвитку та вдосконалення правових гарантій, забезпечених Конституцією є встановлення юридичних засобів у забезпеченні прав і свобод, а також посилення їх зав'язків із засобами охорони прав, їх поступовий розвиток. Гарантувати використання прав і свобод людини означає забезпечення сприятливих умов, за яких закріплений у законі статус людини набуває не лише юридичного, але й

фактичного змісту для кожної особи. Так як при конституціоналізмі одним із головних факторів є верховенство права, держава має забезпечувати реалізацію прав і свобод людини і громадянина. Також, держава має гарантувати основні права і свободи людини, що означає забезпечення належних умов для користування ними, а також захист від правопорушень[4, с. 3-4]. Жодні обставини чи вказівки посадових осіб, органів влади не можуть бути підставою для будь-яких незаконних дій або бездіяльності органів внутрішніх справ, адже саме вони мають спрямовувати свою правозастосовну діяльність на забезпечення добробуту людини.

Отже, було визначено, що історично початок виникнення вітчизняного конституціоналізму відноситься до періоду Української держави середини XVII – початку XVIII ст. при цьому він відразу зіткнувся великою кількістю факторів які заважали установити конституційний лад в Україні. Таким чином процес становлення і розвитку органічного конституціоналізму значно сповільнився, а в деяких моментах навіть був заморожений. Але не дивлячись на масу негативних наслідків пов'язаних зі специфікою розвитку українського конституціоналізму, зараз цей досвід спроб і помилок при належному аналізі може дати можливість створити оптимальний проект Конституції, який нарешті зможе надати необхідну стабільність основному закону нашої країни. Було зазначено, що процес розвитку і удосконалення конституціоналізму в Україні не є завершеним він триває і наразі. В контексті цього питання дуже важливо звернути увагу на сам процес розвитку українського конституціоналізму, адже це допоможе уникнути дублювання помилок, які були зроблені.

Таким чином, на даному етапі законодавцеві необхідно максимально ґрунтовно підійти до питання внесення змін до Конституції України, в першу чергу, викорінивши хронічні проблеми, які характерні більшості

конституційних актів України від початку їх створення ще в XVIII ст. Саме врахувавши досвід попередників та спираючись на сучасні тенденції українського суспільства необхідно вносити зміни до Конституції і тільки тоді ми зможемо отримати бажаний результат, що є надзвичайно важливим для розвитку нашої держави, адже конституція як установчий документ визначає вектор розвитку держави на довгі роки.

Література

1. Речицький В. Зародження та розвиток українського органічного конституціоналізму. Х.: Інформаційний портал Харківської правозахисної групи 2013.
2. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. К.: Знання 1991. С. 147.
3. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Т. 3. Нью-Йорк: Сучасність, 1983. С. 365.
4. Конституціоналізм в Україні(ідеї, концепції, доктрини): історія і сучасність: матеріали Другої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції / Наук. конференції. Вип. 2 / ІНПП НУ «Львівська політехніка», 2013.